

la continuació d'un *BAGIO-, la fesomia del qual ens faria pensar en un antic mot cèltic;⁴ però tant l'albanès com les llengües britòniques són idiomes de ben escàs arcaisme perquè puguem pendre-ho en ferm si no comptem amb un sòlid enllaç gaèlic; realment s'ha citat un gaèl. *bac* 'entrebancar', i un substantiu *bag* de sentit semblant al del ky. *baich*, però *bag* pot ser manlleu de l'anglès, i MacBain combina el gaèl. *bac* «hindrance», amb el grup de l'irl. ant. *bacc* i anàlegs en el sentit de 'ganxo', que les millors autoritats creuen celtització del ll. *baculum* 'gaiato'. Tot dóna a entendre, doncs, que res no es pot bastir de sòlid damunt aquests mots britònics i albanès, i que serà més prudent cercar només dins l'àmbit romànic o hispànic.⁵

Dins el romànic no hem pas exhaurit l'enumeració dels mots susceptibles d'enllaç amb el nostre. El següent, però, potser no passa de ser un homònim. A la Vall d'Aran *baga* és 'la part còncava de la planta del peu': sembla que cal veure-hi un nexa amb un cast. dial. *vaga* «hoyo, convexidad <?> de un terreno» que Alcalá Venceslada recollí com a andalusí i l'AcEsp. com a propi de la Rioja; i em sembla que això ja es pot documentar en els *Diálogos de la Montería* del cordovès Barahona de Soto, c. 1590.⁶ Encara que no es pot descartar del tot que hi hagi ací evolució de la idea d'arrodoniment propi de la nostra *baga*,⁷ em sembla, però, que en tot això tenim més aviat la idea de 'conca' pròpia de *vac(u)us* o buidor, encara que no sigui ben fonda.

M'inclino, encara que amb reserva, a creure que ens podem deixar guiar per la semblança amb el cultisme francès *bague*. És sabut que en general es tracta d'un joell, però no manca alguna malla d'unió amb el nostre *baga*, car de vegades, com en G. Tory («Champ Fleuri», any 1529), *bague d'or* no és una joia de forma qualsevol, sinó tres vegades seguides significativament 'anell' (cf. Laurent, *Rom.* LI, 35). És sabut que això prové del ll. *BACA*, sigui amb fonètica occitana o bé com a cultisme d'introducció ja antiga (amb un tractament de la -c- com el de *second secundus*, *aigre*, *maigre*, *aigu*, *aigle*, *marreglieri*). En llatí *BACA* era pròpiament 'fruiteta d'un arbust'⁸ o 'fruit de certs arbres', però a penes és menys antic de veure'l aplicat a una perla o altre joell de forma arrodonida, ço que es comprova ja repetidament en Horaci, en Ovidi i ja en el *Culex* que s'atribueix a Virgili.

Si aquests sentits es poden concretar en el d'«oliva» (Horaci, etc.) i ja un poc més tard arriba a ser un 'cagalló' (Palladi, princ. del S. v, i també oc. ant. *baga* «crotte»), no seria impossible una altra comparació de forma certament menys evident però no inconcebible, com és ara amb l'anella d'una cadena: realment això es documenta dues vegades en el poeta cristià Prudenci, de finals del S. iv, i en Gregori de Tours, un i altre ja ben pròxims per la data i la geografia (Prudenci era de Calagurris) al domini actual de *baga* 'llaçada' i 'anella'. Reconeguem que aquesta idea no és de la que s'imposen, i admetem que els dubtes i reserves amb què l'acolliren Spitzer (*Neuphil.*

Mitteil., 1913, 157ss.), M-Lübke (*REW*, 880) i jo mateix, en el *DCEC* I, 364-5, estan justificats: remeto a aquest per a d'altres raons i per a alguns detalls que ací no he reproduït.¹⁰

Aquesta actitud de reserva em sembla més justa que l'acceptació decidida de Wartburg (*FEW*, s. v. *bacha*) i d'*AlcM*. No es pot descartar del tot la idea que en *baga* tinguem una relíquia de velles arrels hispàniques.¹¹

Perquè és que realment en basc hi ha una sèrie de mots bastant pròxims: en basc general *begi* és 'ull', però ens acostem molt a les nostres accs. en una sèrie de derivats o mots connexos: a. nav. *aizkol-begi*, pròpiament «ojo del hacha» és el forat circular del metall pel qual s'emmanega, cf. guip. i bisc. *ada-begi* «nudo de árbol» (de *adar* 'branca', Mitxelena, *Fon. Vca.*, 317, 338, 188); des de *begite* 'trau' arribem de vegades fins a 'baga, llaçada' (en el suletí Oihenart, c. 1650) i avui «eslabón de cadena» en el Roncal i la Sule; d'altra banda molt ens acostem a això amb el bisc. *bigita*, *bigeta* «ojo de una lazada, collar, eslabón, argolla», d'on amb metàtesi bisc. *gibita*, *-izta* «lazada» (palatalitzat també com a guip. i bisc. *txibita*, *-ista*). Com que també hi ha *biguzte* «ojo de una lazada» en el guipuscoà d'Itziar, però més que el guip. general *bigurritu* «enredarse una cuerda de dos hilos» ens dugui clarament cap a un derivat de *biga* o *bi* '2', suposo que no es tracta merament d'aquest sinó d'una combinació o suma de parònims *begi* amb *biga*.

En el fons, doncs, fóra concebible que *begi* vagi tenir des d'antic el sentit de 'llaçada' o 'anella de metall' ultra el d'ull. I llavors, ¿no podria resultar d'un protobasc o ibèric **bagi* amb metafonia de la *a* en *e* davant *i*? Però per més que això a priori sembla natural, el fet és que en basc no conec cap altre cas d'una metafonia d'aquest tipus. Cal atènyer-se, doncs, a la idea de 'ull', i no oblidar que la inicial *b-* és característica en basc dels noms de parts del cos humà (*bihotz* 'cor', *buru*, *besu* i moltes més). L'única perspectiva ibèrica resta doncs molt problemàtica en el cas de *baga*, i almenys provisionalment no hi ha dubte que és més convincent partir del ll. *BACA*.¹²

DERIV.: *Bagada*. *Bagadura*. *Bagueta*; *baguilla*. *Baguejar* 'fer bagues' empord., i «fer bagues, balderejar» a Monòver (SGuarner, *Canyís*, 148). *Bagaril*, Llitera (Coll i Altabàs). *Embagar*. *Bagadell* de la documentació medieval (freqüent en la catalana i no estrany a la llengua d'oc) no és segur que es formés (o que es formés només) partint de *baga*, com suggereix el *TdF* tenint en compte l'oc. mod. *bagade(l)lo* «rosettes»; al més sovint es tracta d'un teixit importat del pròxim Orient, que solen aplegar amb el bocaram, i vegeu-ne mitja dotzena de testimonis, ben clars en aquest sentit, en tarifes i inventaris del Rosselló, Barcelona i València des de 1271¹³ a 1607, en *DAG*. i *AlcM*: no costa de concebre que pogués ser un drap teixit d'estretes *bagues* de cintetes o de petits cordons («rosettes»).¹⁴

¹ També deu ser això en landès antic, en un doc. de St Sever de l'any 1519 «item forní a J. Forestié,